
ŻYCIE NAUKOWE

Sprawozdania

Symposium naukowe: „Oblicze ideologiczne szkoły polskiej w latach 1944-1956” – Lublin 6 maja 2002 r.

Katedra Pedagogiki Porównawczej Instytutu Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Wydział Pedagogiczny Wyższej Szkoły Humanistycznej w Pułtusku oraz Towarzystwo Naukowe KUL zorganizowały sympozjum naukowe nt.: „Oblicze ideologiczne szkoły polskiej w latach 1944-1956”. Odbłyło się ono 6 maja 2002 roku w Lublinie, w Gmachu Głównym KUL.

Otwarcia sympozjum dokonał Wielki Kanclerz KUL, ks. abp prof. dr hab. Józef Życiński. Na początku swojego wystąpienia przede wszystkim podziękował zebranych za przybycie, a uczestnikom spotkania za zajęcie się tematyką sympozjum. Metropolita lubelski poruszył problem błędnego rozumienia hasła „ideologia” i patologicznego zjawiska wykorzystania jego w pedagogice. Edukacja bowiem wg niego winna się raczej zajmować człowiekiem, tym kim on jest, jaką powinien kierować się hierarchią wartości w swoim życiu. Te zagadnienia, szukanie nań odpowiedzi są przecież poszukiwaniem korzeni humanistycznego podłoża Europy. Wielki Kanclerz KUL zauważył potrzebę szukania refleksji historycznej czy też teoretycznej dla unikania w przyszłości „kalekiej” edukacji. Częściowych odpowiedzi radził szukać w nauce Jana Pawła II.

Następnie głos zabrał Rektor KUL ks. prof. dr hab. Andrzej Szostek, który podkreślił, iż obecne sympozjum stanowi kontynuację poprzedniej konferencji, która zajmowała się katolicką i liberalną myślą wychowawczą w Polsce w okresie międzywojennym. Powtórzył także potrzebę badań nad przeszłością, aby powiedzenie, że „historia jest nauczycielką życia” nie brzmiało pusto. Tym bardziej, że i dzisiejsze szkolnictwo nie jest wolne od problemów, stąd zalecana jest rozważa przed następnymi reformami w edukacji.

Jako gospodarz uczelni, A. Szostek powitał przybyłych gości, wśród których znaleźli się m. in.: dyrektor szkoły w Drohobyczu im. Królowej Jadwigi i prezes Zjednoczenia Nauczycieli Polskich na Ukrainie, Adam Chłopek, abp Karpiński, Kalina Bartnicka, Danuta Koźmian, Stanisław Mauersberg, Leonard Grochowski, Krystyna Wróbel-Lipowska, Janusz Homplewicz.

W „części powitalnej” sympozjum zabrali także głos inicjatorzy spotkania: K. Bartnicka, reprezentująca WSH w Pułtusku i Edward Walewander, Kierownik Katedry Pedagogiki Porównawczej. Stwierdzili oni, że istnieje potrzeba badań nad okresem stalinowskim, po tak długim okresie jest bowiem możliwość „podchodzenia” do problemu już bez emocji, chociaż dla uczestników tamtych zdarzeń nigdy nie będzie to łatwe. Podkreślono także w tym miejscu obrad rolę i znaczenie Związku Młodzieży Polskiej, dzięki któremu wywierano nacisk na nauczycieli i uczniów oraz tworzono powoli tzw. „szkołę socjalistyczną”. Wyrugowano z niej także wpływy Kościoła i zastąpiono go „socjalistyczną świadomością”.

E. Walewander określił cele konferencji: winna się ona zająć dokładnym omówieniem problemu, bo historia umiera wraz z kolejnymi pokoleniami, a panuje nadal powszechna niewiedza na temat

okresu stalinowskiego. Zaproponował także, aby poprzez historię spojrzeć na szkołę, dzisiejszą i jutrzejszą, by w ujęciu porównawczym prześledzić wzajemny stosunek pedagogiki i kultury (wzorce, wartości i ludzkie potrzeby).

Pierwszą część obrad prowadziła K. Wróbel-Lipowska (UMCS). Rozpoczął je zaś ks. Zygmunt Zieliński (KUL), który mówił o dramatycznych dziejach Kościoła w okresie 1944-1956: o polityce Watykanu i Piusa XII, zjawisku księży-patriotów, o działalności B. Piaseckiego i likwidacji Caritasu. W wypowiedzi tej nie zabrakło oczywiście postaci prymasów Augusta Hlonda i Stefana Wyszyńskiego.

Marian Nowak (KUL) przedstawił natomiast referat nt.: „Pedagogika w służbie nowej ideologii”. Zaraz po nim zabrał głos abp Karpiński, którego wystąpienie miało charakter świadectwa, w którym nie zabrakło wspomnień o szkole z lat pięćdziesiątych, o ówczesnych nauczycielach i o spotkaniu ze S. Wyszyńskim w Rzymie.

Kolejny referent, Stanisław Majewski (WSP Kielce), mówił o katolickich szkołach pod rządami komunistycznymi. Zwrócił uwagę na fakt niszczenia tego typu szkół przez oficjalne władze poprzez tzw. „naloty”, czyli wizytacje i liczne prowokacje, do których wykorzystywano także młodzież.

D. Koźmian (USZ) mówiła natomiast o polityce oświatowej wobec szkolnictwa ogólnokształcącego, o tym, że nie uwzględniała ona dobra dziecka, a tworzyła jedynie fikcyjny świat, oparty na socjalistycznej świadomości. Mówczyni przybliżyła uczestnikom sympozjum problem budowania przez władze komunistyczne tzw. „nowej” inteligencji i sylwetki „idealnego” nauczyciela, dyspozycyjnego, z odpowiednim światopoglądem, oddanego sprawie budowania rzeczywistości socjalistycznej.

Następnie głos zabrał Leonard Grochowski (IHN PAN, Warszawa). Przedstawił on zjawisko rugowania nauki religii ze szkół państwowych, pojmowane jako celowy i zamierzony proces. Miejsce religii miała zająć bowiem nowa moralność w wymiarze socjalistycznym, obowiązująca zaś ideologia miał stać się marksizm-leninizm.

Po tej części obrad rozpoczęła się dyskusja, w której udział wzięli: ks. Stanisław Bartmiński (Kraczyń), Małgorzata Stopikowska (U. Gdańsk; mówiła ona o obliczu szkoły polskiej w ZSRR), J. Homplewicz (U Rz; poruszył wątek harcerstwa w latach pięćdziesiątych, problem stalinowskiej konstytucji), Jerzy Jędrzejak (kontynuował sprawy harcerstwa, a szczególnie wychowania religijnego w tej organizacji), Z. Zieliński, L. Grochowski, Ks. Stanisław Turkowski (zajęli się oni problemem religii, jako przedmiotu w szkole).

Drugą część obrad, prowadzonych już przez K. Bartnicką, rozpoczęła Teresa Kukołowicz (KUL), która przedstawiła referat nt.: „Represje wobec nauczycieli w świetle ich wspomnień”. Zaraz po niej głos zabrał Zbigniew Osifski (UMCS), który przedstawił ideologizację w nauczaniu historii w szkołach podstawowych w latach 1944-1956.

Problem ideologizacji rozwinął następnie St. Mauersberg (PAN, Warszawa), tym razem jednak w odniesieniu do młodzieży szkolnej. Władze oficjalne chciały bowiem mieć wpływ na młode pokolenia poprzez kontrolę programów nauczania, podręczników i lektur szkolnych. Kolejnym punktem sympozjum było wystąpienie Elwiry J. Kryńskiej (UB). Poruszyła ona w nim kwestię szkolnych organizacji uczniowskich i wpływu, jaki miały one na młodzież szkolną. Szczególnie autorka skupiła się na działalności Związku Walki Młodych, a następnie Związku Młodzieży Polskiej.

O innej ważnej organizacji tamtych lat, polskim harcerstwie, mówiła Edyta Głowacka-Sobiech (UAM). Przedstawiła ona dramatyczną historię skautingu pierwszych powojennych lat, walkę władz z ideami harcerskimi, nierozzerwalnie związanymi z niepodległością Polski, z Kościołem katolickim. Na końcu wystąpienia autorka omówiła stan badań nad tym problemem i przedstawiła dalsze postulaty badawcze.

Obrady zakończyło wystąpienie ks. St. Turkowskiego (Wrocław). Zajął się on, opierając się na własnych obserwacjach, przeżyciach i doświadczeniach, represjami wobec katechetów. Ciekawą puentą jego wywodów było stwierdzenie, że form represji było tyle, ilu było katechetów. Szczególna „zasługa” należała się w tym względzie Urzędowi ds. Wyznań.

Kończąc dyskusja, w której udział wzięli niemalże wszyscy uczestnicy sympozjum, pokazała jak bardzo potrzebne są tego typu spotkania, bo istnieje nadal wiele „białych plam” w najnowszej historii wychowania i duża część rezultatów dotychczasowych badań nie przetrwała próby czasu.

Oficjalnym zakończeniem konferencji było przyjęcie w Trybunale Koronnym. Otworzył je występ zespołu młodzieżowego Uniwersytetu im. M. Curie-Skłodowskiej, który zaprezentował zebrany najpiękniejsze i najstarsze polskie pieśni. Centralnym jednak punktem było wręczenie nagrody Towarzystwa Naukowego KUL Januszowi Homplewiczowi za książkę „Etyka pedagogiczna”.

Organizatorzy sympozjum zapowiedzieli druk materiałów pokonferencyjnych.

Edyta Głowacka-Sobiech

Konferencja „Dziecko w rodzinie i społeczeństwie” – Pieczycka 24 - 26.06.2002

W dniach 24-26 czerwca 2002 roku w Pieczyckach, miejscowości malowniczo położonej nad Zalewem Koronowskim, odbyła się konferencja naukowa, której tematyką było: „Dziecko w rodzinie i społeczeństwie”. Problematyka ta nie jest zbyt popularna wśród badaczy. Na uwagę zasługuje, poza rozproszonymi opracowaniami, praca prof. Doroty Żołądz-Strzelczyk pt. „Dziecko w dawnej Polsce”. Fakt ten determinuje krąg organizatorów konferencji, którymi byli pracownicy Katedry Historii Edukacji i Wychowania w Rodzinie AB, Zakładu Historii Myśli i Doktryn Pedagogicznych AB, Zakładu Historii Wychowania UAM, Wyższej Szkoły Informatyki i Ekonomii TWP w Olsztynie, Wyższej Szkoły Humanistycznej w Lesznie. Specyfika tego trzydniowego spotkania wynikała nie tylko z oryginalnej tematyki, słuchacze zapoznali się z sytuacją dziecka od starożytności po I połowę XX wieku, ale przede wszystkim z wykorzystania nowej koncepcji obrad – uczestnicy otrzymali dwutomowe wydanie książkowe referatów autorów konferencji, pierwszy „Dziecko w rodzinie i społeczeństwie. Starożytność-Średniowiecze”, pod red. Juliusza Jundziłła i Doroty Żołądz-Strzelczyk, drugi „Dziecko w rodzinie i społeczeństwie. Dzieje nowożytne”, pod red. Krzysztofa Jakubiaka i Wiesława Jamrożka. Pozwoliło to zarówno na indywidualną lekturę tekstów, jak i problemowe dyskusje i rozmowy kulturalowe. Kolejnym novum było wystąpienie recenzentów tomów pracy zbiorowej.

24 czerwca po uroczystym obiedzie, wystąpienia organizatorów prof. J. Jundziłła i prof. D. Żołądz-Strzelczyk zainaugurowały sympozjum. Obradom przewodniczył prof. Karol Poznański. Pierwszy referat pt. „Badania nad dzieckiem i dzieciństwem w świetle pamiętników” wygłosiła prof. Kalina Bartnicka. Podkreśliła w nim nie tylko początki zainteresowań problematyką dziecka i jego środowiska, które były wynikiem rozwijających się badań nad rolą kobiety, ale przede wszystkim wskazała na zmienną historycznie wartość pamiętników do dziejów nad dzieckiem i dzieciństwem. Określiła za A. Cieńskim zależność pamiętnika od sytuacji polityczno-społecznej, grupy społecznej, do której należał autor, jego wyznania, płci, itp. Pamiętnik stanowi bezsprzecznie niezastąpione źródło, ale jego analiza wymaga od badacza świadomości trzech głównych faktów: primo – w jakim celu korzysta się z pamiętnika, secundo – krytyki samego źródła, tertio – zakresu jego przydatności do tematu. Ponadto K. Bartnicka postawiła korzystającym z pamiętnika kilka kluczowych pytań: kim jest autor tekstu (pochodzenie społeczne, płeć, przebieg kariery życiowej, itp.); czy pamiętnik to forma codziennego zapisu, czy też wspomnienia spisane po latach; cel, jaki stawiał sobie autor pisząc pamiętnik; jego oryginalność, wiarygodność, nowatorstwo; reprezentatywność dla tematyki, a także zachowanie oryginału, jego druk, edycje oraz funkcjonowanie wśród czytelników. Autorka uznała pamiętnik jako jeden z materiałów ilustracyjnych do badań nad dzieckiem, które do połowy XIX wieku miały charakter przypadkowy, podkreślając rolę umiejętnej jego analizy oraz odpowiedniego wnioskowania.